

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Morava a Slezsko v hospodářských a sociálních souvislostech v I. polovině 20. století = Moravia and Silesia in economic and social connections in the first half of the 20th century / Radek Slabotínský (ed.). -- Brno : Technické muzeum v Brně, [2019], ©2019. -- 141 stran. -- (Acta Musei technici Brunensis ; sv. 17/2019)

Česká a anglická resumé

Obsahuje bibliografie a bibliografické odkazy

ISBN 978-80-87896-76-1 (brožováno)

* 338.45 * 338(091) * 308(091) * (437.32) * (437.33) * (048.8:082)

– průmysl – Česko -- 1901-1950

– hospodářské dějiny -- Česko -- 1901-1950

– sociální dějiny -- Česko -- 1901-1950

– Morava (Česko)

– Slezsko (Česko)

– kolektivní monografie

94(437) - Dějiny Česka a Slovenska [8]

**MORAVA A SLEZSKO V HOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH SOUVISLOSTECH
V I. POLOVINĚ 20. STOLETÍ**

**MORAVIA AND SILESIA IN ECONOMIC AND SOCIAL CONNECTIONS
IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY**

Radek Slabotínský (ed.)

EDICE / ACTA MUSEI TECHNICI BRUNENSIS / sv. 17 / 2019

Vydání publikace bylo podpořeno z programu Kulturní aktivity Ministerstva kultury ČR.

Autorský kolektiv: doc. PhDr. František Čapka, CSc. / RNDr. Michal Černý / PhDr. Dagmar Černoušková / Mgr. Marie Rosenfeld Cohen / Mgr. Jindřich Chatrný / Mgr. Hana Krutílková / PhDr. Petra Mertořová, PhD. / Ing. Rostislav Rajchl / Mgr. Michaela Růžičková / Mgr. Lenka Vrchetová / Mgr. Radek Slabotínský PhD. / Mgr. Sylvie Zouharová Dyková

Recenzovali: Mgr. Vladimír Březina, Ph.D. / Doc. PhDr. Jiří Pernes, Dr.

Vydalo Technické muzeum v Brně / Purkyňova 105, 612 00 Brno / www.tnbrno.cz

Předtisková příprava a tisk: Igor Řezáč, Reprintcentrum Blansko

Překlady: Mgr. Lenka Zimková

Redakce: Mgr. Pavla Stöhrová, Eva Řezáčová, Sandra Strapková

Objednávky zasílejte na adresu vydavatele: gilbertova@tmbrno.cz

Reprodukování snímků a materiálů uveřejněných v této publikaci je možné pouze se souhlasem vydavatele a jejich vlasníků, autorů a správců.

© **Technické muzeum v Brně, 2019**

ISBN 978-80-87896-76-1

Úvod	5
Z DĚJIN PRŮMYSLU A TECHNIKY	
Přehled vývoje československého textilního průmyslu do vypuknutí velké hospodářské krize <i>Petra Mertořová</i>	7
K pramenům ke studiu zlatnického řemesla a řemeslníků ve městě Brně (do období let 1945–46) <i>Marie Rosenfeld Cohen</i>	27
Československý automobilový klub pro Moravu a Slezsko (ČAMS) <i>Sylvie Zouharová Dyková</i>	38
ŽENY V POLITICE A PODNIKÁNÍ	
„Provizorně na zkoušku.“ Ženy v Živnostenské bance na Moravě a ve Slezsku do roku 1920 <i>Lenka Vrchetová</i>	51
Budování a fungování ženské organizace při prostějovském krajském ústředí sociální demokracie před rokem 1914 <i>Hana Krutílková</i>	63
SOCIÁLNÍ A VZDĚLANOSTNÍ PROBLEMATIKA V SOUVISLOSTECH	
Realizace sociální otázky v prvním desetiletí Československé republiky s příspěvím odborů (1918–1928) <i>František Čapka</i>	78
„Budoucnost náleží střizlivým...“ aneb protialkoholní činnost Jindřišky Wurmové <i>Michaela Růžičková</i>	85

Moravské knihovny na počátku dvacátého století: sociální, pedagogické a kulturněpolitické souvislosti <i>Michal Černý</i>	92
OSOBNOSTI VĚDY	
Vědecká kariéra Milana Rastislava Štefánika jako výchozí bod boje za svobodu <i>Rostislav Rajchl</i>	104
ARCHITEKTURA A STAVITELSTVÍ	
Obydlí na míru moderního člověka. Kolonie Nový dům v Brně 1928 <i>Jindřich Chatrný – Dagmar Černoušková</i>	108
VÝSTAVNÍ ČINNOST	
Brněnské výstavní trhy v letech 1922 a 1923 a počátky brněnského výstaviště <i>Radek Slabotínský</i>	118
Abstrakty	132
Abstracts	136
Seznam autorů	141

ÚVOD

Od počátku 20. století se v českých zemích velmi dynamicky rozvíjela celá řada průmyslových odvětví, a to především těžba uhlí, hutnictví spolu se strojírenskými, chemickými, elektrotechnickými, textilními, sklářskými, keramickými, dřevařskými i potravinářskými podniky. Z teritoriálního hlediska se průmyslové podnikání postupně soustředilo do několika průmyslových oblastí, mezi něž se zařadily i ostravské, severomoravské a brněnské regiony. To výrazně pozměnilo nejen celkovou ekonomiku, ale rovněž profesní strukturu obyvatelstva a osídlení s příslušnými důsledky pro sociální, národnostní a politický vývoj Moravy a Slezska. Značně vysokého stupně dostupila v období před první světovou válkou koncentrace a centralizace kapitálu, což vedlo k růstu počtu, velikosti a moci monopolních svazů.

Rozpadem Habsburské monarchie nastalo po skončení války budování „národní“ moravskoslezské ekonomiky spojené s odpoutáváním se od bývalé metropole Vídně, protože český kapitál se podílel na vlastnictví průmyslových podniků v českých zemích jen asi z 33 %. Tento podíl se v dalších letech postupně zvyšoval. Jestliže na Moravě a ve Slezsku převládalo ještě v roce 1921 zemědělství, v průběhu 20. let se tento poměr změnil. To nejlépe dokumentují čísla o růstu obchodních a živnostenských komor. Podle sčítání lidu z roku 1921 bylo ve třech moravskoslezských komorách (Brno, Olomouc a Opava) evidováno 77 204 průmyslových a živnostenských podniků, kdežto k roku 1930 jejich počet vzrostl na 94 459, i když velké množství z nich tvořily výrobní živnosti, které neměly zdaleka tovární charakter.

Sotva se ekonomika v prvních dvou letech po válce vzpamatovala, následovala v období 1921–1922 hluboká deprese, která přinesla pokles výroby a značnou nezaměstnanost. Teprve po překonání této krize přišlo období konjunktury vrcholící v druhé polovině 20. let v tzv. zlatý věk Československa. Pak ovšem od roku 1930 následovala velká hospodářská krize se všemi svými důsledky. Československá ekonomika závislá na exportu byla na výkyvy zahraničního trhu zvláště citlivá.

Není to však jen období samostatného československého státu, které přineslo nebývalý rozvoj průmyslu a techniky. Samotnou společnost již v předchozích desetiletích rovněž ovlivnily nejrůznější reformy v oblasti sociální a vzdělanostní, aby i ony významně zasáhly i do politického, hospodářského a duchovního vývoje. Bylo to především soukromé podnikání, které se již od 19. století stalo nositelem technického pokroku a zároveň důležitým hybatelem celkového hospodářského dění. Tento vývoj pokračoval se stejnou intenzitou i po skončení první světové války, kdy nastoupily na scénu nové druhy průmyslových odvětví, velký skok zaznamenala technika, obrovského pokroku se v té době dočkaly zejména aplikované vědy a nové impulzy byly přeneseny i do technických oborů. Všechny uvedené rozvoj se samozřejmě odrazil v bádání o dějinách jednotlivých průmyslových odvětví, technických věd a exaktních věd na Moravě, přičemž tento výzkum meziválečného období ani zdaleka nevyčerpal všechny své možnosti, stále zůstává řada „bílých“ míst, která na své podrobnější zpracování teprve čekají. I to byl jeden z hlavních důvodů, proč se Technické muzeum v Brně rozhodlo vydat další kolektivní monografii v ediční řadě Acta Musei